

Zbigniew LACH

ANALIZA POZIOMU ROZWOJU SPOŁECZNO- EKONOMICZNEGO I POTĘGI PAŃSTW EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

Abstrakt

Niniejszy artykuł ma na celu zwrócenie uwagi na sytuację we wszystkich państwach Europy Środkowo-Wschodniej¹. Dokonano oceny względnej poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego oraz oceny poziomu potęgi dwudziestu państw tego regionu. W wymiarze społeczno-ekonomicznym najwyżej ocenia się poziom rozwoju Słowenii, Czech, Estonii i Słowacji. Natomiast najwyższymi potęgami w Europie Środkowo-Wschodniej są Polska i Ukraina (choć po ostatnich wydarzeniach poziom ten znacznie się obniżył) oraz na znacznie niższym poziomie Rumunia i Czechy.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, potęga, geopolityka, Europa Środkowo-Wschodnia.

Wprowadzenie

W wyniku rozwoju i zmian sytuacji geopolitycznej w Europie², po okresie rozpadu świata dwubiegunowego, powstała w strefie buforowej między Wschodem a Zachodem grupa państw, które nazywane są państwami Europy Środkowo-Wschodniej. Państwa te budują swoją tożsamość narodową, umacniają suwerenność, opierają się w większości o demokratyczne zasady swojego funkcjonowania. Kierunki realizacji polityki w wymiarze regionalnym i subregionalnym są dla wielu państw tej przestrzeni spójne, szczególnie uwypukla się tu dążenie do członkostwa w Unii Europejskiej i Sojuszu Północnoatlantyckim. Realizacja interesów państw Europy Środkowo-Wschodniej, również w ramach Unii Europejskiej i NATO, coraz częściej wymaga wspólnych działań, zarówno bilateralnych jak i multilateralnych. Problematyka wspólnych interesów dotyczy nie

¹ Europa Środkowo-Wschodnia jest regionem posiadającym pewne cechy wspólne. Jak w żadnej innej części Europy następowały tu w przeszłości historycznej zmiany granic państwowych i terytoriów. Obszar należał do strefy wpływów Rosji, Austrii, Niemiec i Turcji. Narody tego regionu były w swojej przeszłości historycznej przez dłuższy lub krótszy okres pozbawione państwowości, [w:] J. Bański, *Polska i Europa Środkowo-Wschodnia w koncepcjach podziału Europy*, http://globus.igipz.pan.pl/zpz/banski/PDF/29_Polska_w_Europie.pdf

² Europa, jak każdy duży region na świecie, jest płataniną konwencjonalnych i niekonwencjonalnych granic geograficznych, historycznych, politycznych, gospodarczych, etnicznych, kulturowych i religijnych.

tylko kwestii politycznych i militarnych, ale również ekonomicznych, kulturowych, społecznych oraz ekologicznych.

Takie państwa jak Polska, Estonia, Łotwa, Litwa, Słowacja, Rumunia i Bułgaria, stanowią część Europy Środkowo-Wschodniej, stanowią jednocześnie wschodnie rubieże NATO i Unii Europejskiej. W tej przestrzeni jak również w jej najbliższym otoczeniu dochodzi do ciągłych dynamicznych zmian³, stąd bez wątpienia przestrzeń ta ma strategiczne znaczenie i stąd cały region jest traktowany jako region geostrategiczny⁴. W dalszy ciągu położenie państw Europy Środkowo-Wschodniej określane jest jako: „strefa ryzyka”, „bliska zagranica”, „szara strefa”, buforowe, graniczne, tranzytowe, komunikacyjne, pomostowe oraz osłonowo-obronne, co dodatkowo podkreśla szczególnie znaczenie geostrategiczne tej przestrzeni. Rozwój i bezpieczeństwo całej Europy Środkowo-Wschodniej ma strategiczne znaczenie dla całej Europy i świata, a szczególne znaczenie dla każdego państwa tego regionu. Stąd podjęta problematyka oceny poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego, jak również wielkości potęgi państw omawianej przestrzeni, co ma szczególne znaczenie w kontekście realizacji polityki międzynarodowej oraz określenia znaczenia państw Europy Środkowo-Wschodniej w wymiarze regionalnym i globalnym.

Celem artykułu jest prezentacja wyników analizy wieloczynnikowej (wielozmiennej) którą przeprowadzono na gruncie porównania państw Europy Środkowo-Wschodniej w dwóch istotnych aspektach geopolitycznych, określających poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego oraz potęgi w wymiarze względnym.

Pojęcie Europy Środkowo-Wschodniej

Efektom odmiennych podejść do podziałów terytorialnych Europy są liczne regiony, często przenikające się, rzadko zaś, o wspólnych jednorodnych granicach. Prócz Europy Wschodniej i Zachodniej, wyróżniamy Europę Północną i Południową, Środkową, Środkowo-Wschodnią, katolicką, prawosławną, bałkańską, skandynawską, bałtycką, śródziemnomorską, karpacką, alpejską itd.⁵

Przestrzeń określaną mianem Europy Środkowo-Wschodniej dotyczy geopolityki, stosunków międzynarodowych, czy rozważań na gruncie ekonomicznym, gdzie w stosowanych regionalizacjach występują różnorodne sytuacje determinujące różne przestrzenie określane tym mianem. Stąd nie ma też jednego poglądu, co do zasięgu przestrzennego obszaru określanego tą nazwą. Oczywiście na gruncie polityki i geopolityki z reguły nie ma trwałych przestrzennie regionów do których odnosiłyby się te same nazwy, szczególnie w dłuższych okresach trwania. Stąd obszary (ich zasięg przestrzenny) i nazewnictwo ulegają

³ Aneksja Krymu przez Federację Rosyjską, walki z separatystami we wschodniej części Ukrainy, podpisanie umów stowarzyszeniowych UE z dwoma kolejnymi krajami tej przestrzeni tzn. Ukrainą i Mołdawią, świadczą o kierunku dalszych przemian.

⁴ Region geostrategiczny – *obszar lądowy, morski lub lądowo-morski wraz z przestrzenią powietrzną, na którym wydarzenia polityczne, gospodarcze lub militarne mają wpływ na sytuację światową* [w:] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2009, s.117.

⁵ J. Bański, *Polska i Europa Środkowo-Wschodnia w koncepcjach podziału Europy*, IGiPZ PAN, [w:] http://globus.igipz.pan.pl/zpz/banski/PDF/29_Polska_w_Europie.pdf

częstym przemianom wynikającym ze zmienności granic, zasięgów terytorialnych państw, dominacji, wpływów, tworzonych struktur politycznych lub innych czynników wynikających z przyjętej metodologii badań. Jako przykład takiego podejścia można przytoczyć raport „*Reach the Central and Eastern Europe*”, w ramach którego analizie została poddana atrakcyjność inwestycyjna jedenastu państw Europy Środkowo-Wschodniej. Wśród nich znalazły się wszystkie kraje regiony należące do Unii Europejskiej oraz Chorwacja, która wówczas aspirowała do UE a jej przystąpienie planowane było na lipiec 2013 roku. Tym samym, w raporcie termin Europa Środkowo-Wschodnia odnosił się do poddanych badaniom jedenastu krajów⁶.

Rys. 1. Państwa Europy Środkowo-Wschodniej (EU 11), na podstawie raportu „*Reach the Central and Eastern Europe*”

Źródło: Raport „*Reach the Central and Eastern Europe*”, ConQuest Consulting, <http://www.oferta.conquest.pl/reach-the-cee/>

Trzon omawianej przestrzeni stanowią bez wątpienia państwa grupy wyszehradzkiej, a więc Polska, Czechy, Słowacja i Węgry zaliczane również do państw Europy Środkowej⁷. W szerszym jednak ujęciu przestrzennym do Europy Środkowo-Wschodniej zaliczane są także kraje byłej Jugosławii. Pojęcie Europa Środkowo-Wschodnia nie odnosi do umiejscowienia na mapie Europy czterech

⁶ Do państw zaliczonych do Europy Środkowo-Wschodniej należą: Estonia, Łotwa, Litwa, Polska, Czechy, Słowacja, Węgry, Rumunia, Bułgaria i Słowenia oraz Chorwacja.

⁷ Chociaż już sam podział i wskazanie na mapie granic pomiędzy Europą Środkową (lub Środkowo-Wschodnią) a Wschodnią nastęrcza dużych trudności.

wymienionych krajów – to także coś bardziej skomplikowanego – ustrój, historia, kultura polityczna, doświadczenie i mentalność narodów.

Położenie państw Europy Środkowo-Wschodniej to położenie bez wątplenia między dwoma potęgami – Niemcami i Rosją – co już samo przez się wiele wyjaśnia⁸. Było ono przyczyną rozbiorów, walki o niepodległość, inkorporacji, zapóźnienia w rozwoju gospodarczym oraz następstw tego w formie: nacjonalizmu, mesjanizmu i kompleksów wobec Europy Zachodniej. Niemieckie „*Drang nach Osten*”, czyli „parcie na wschód” przenikało się w Europie Środkowo-Wschodniej z rosyjskim ekspansjonizmem i rozszerzaniem rewolucji. Ta część naszego kontynentu zawsze pełniła funkcję przedmurza wartości Wschodu i Zachodu bądź muru oddzielającego Wschód od Zachodu podczas zawirowań wojennych.

Rys. 2. Europa Środkowo-Wschodnia – ujęcie geopolityczne

Źródło: opracowanie własne

⁸ Według A. Podrazy (2004) Europa Środkowa, po I wojnie światowej, była kojarzona głównie z państwami położonymi pomiędzy Niemcami a Rosją Radziecką. Lepszym terminem dla tego obszaru była Europa Środkowo-Wschodnia, dlatego zaczął on wówczas stopniowo wchodzić do terminologii politycznej.

Europa Środkowo-Wschodnia to więc również przestrzeń obejmująca kraje byłego bloku socjalistycznego. Termin ten występuje także w oficjalnych dokumentach instytucji Wspólnoty Europejskiej, czy NATO. Dla Unii Europejskiej były to więc kraje EU10+1 (Czechy, Polska, Słowacja, Węgry, Bułgaria, Rumunia, Estonia, Litwa, Łotwa, Słowenia, Chorwacja)⁹.

Kolejna koncepcja¹⁰ zdefiniowania przestrzennego Europy Środkowo-Wschodniej określa, że należą do niej prócz Polski, Czech, Słowacji i Węgier, państwa nadbałtyckie (Litwa, Łotwa, Estonia), państwa dawnej Jugosławii (Serbia, Chorwacja, Słowenia, Macedonia, Czarnogóra, Bośnia i Hercegowina) oraz Rumunia, Bułgaria i Albania. Historycznie do Europy Środkowo-Wschodniej należą też zachodnie części Białorusi i Ukrainy. Po ewentualnym przystąpieniu do struktur europejskich (NATO i UE) będą one prawdopodobnie chętniej włączane do tego regionu. Obecnie są raczej traktowane jako zachodnie rubieże Europy Wschodniej.

W celu prowadzenia dalszych rozważań i przedstawienia wyników przeprowadzonych analiz przyjmuję więc, że rozpatrywany region określany mianem Europa Środkowo-Wschodnia, będzie obejmował w kontekście przestrzennym jedną z najszerszych koncepcji regionalnych, która obejmuje następujące państwa (rys. 2):

- państwa Grupy Wyszehradzkiej (Polska, Czechy, Słowacja, Węgry);
- państwa nadbałtyckie (Litwa, Łotwa, Estonia);
- Białoruś, Ukraina, Mołdawia;
- państwa powstałe z dawnej Jugosławii (Słowenia, Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Macedonia oraz Serbia i Kosowo);
- pozostałe kraje bałkańskie (Albania, Bułgaria, Rumunia).

W wielu współczesnych rozważaniach dotyczących wymiaru subregionalnego, a prowadzonych na gruncie stosunków międzynarodowych, geopolityki, czy geoeconomii, tak postrzegana jest w wymiarze przestrzennym Europa Środkowo-Wschodnia.

Zauważyć to można szczególnie na gruncie ekonomicznym, gdzie wszelkie problemy, dotyczące któregośkolwiek z większych, czy mniejszych państw regionu (Polska, Ukraina, Węgry, Czechy, Rumunia), natychmiast znajdują odzwierciedlenie w kursach giełdowych spółek i rankingach pozostałych państw w całym subregionie. Zdecydowana jednak większość gospodarek państwa Europy Środkowo-Wschodniej (szczególnie EU 11) odnotowuje wzrost, dość szybka i skutecznie podnosząc się po kryzysie finansowym z 2009 roku. Mimo tego, że rok 2012 odznaczał się niewielką stagnacją, coraz większa integracja ze światową

⁹ Obecnie EU 11, gdyż Chorwacja została oficjalnie przyjęta do Unii Europejskiej 1 lipca 2013 roku. Inne koncepcje zaliczają również do tej przestrzeni ponadto również pozostałe państwa byłej Jugosławii oraz Albanie. Dlatego też trudno o jednolity i powszechnie akceptowany podział regionalny i zasięg terytorialny Europy Środkowo-Wschodniej.

¹⁰ J. Bański, *Polska i Europa Środkowo-Wschodnia w koncepcjach podziału Europy*, IGiPZ PAN, [w:] http://globus.igipz.pan.pl/zpz/banski/PDF/29_Polska_w_Europie.pdf

gospodarką stanowi obiecującą, długoterminową prognozę w kontekście rozwoju ekonomicznego regionu¹¹.

Oczywiście, łatwo zauważyć, że niemal wszystkie państwa tak postrzeganego subregionu to kraje wpływów byłego bloku radzieckiego, które znajdowały się w okresie zimnej wojny w strefie buforowej tego państwa. Niektóre kraje zostały anektowane i tworzyły terytorium byłego ZSRR a niektóre państwa o ograniczonej suwerenności znalazły się pod dominacją sowiecką. Po rozpadzie układu dwubiegunowego sytuacja geopolityczna w tej części Europy zmieniła się diametralnie, przy czym wiele nowopowstałych państw ciągle jeszcze boryka się z wieloma problemami rozwoju i bezpieczeństwa, a sytuacja w tych krajach nie jest w pełni ani politycznie, ani ekonomicznie ukształtowana.

Zmiany geopolityczne dotyczące regionu środkowo-wschodnioeuropejskiego były w ostatnich ponad 20 latach największe na świecie, powodując zainteresowanie wszystkich graczy globalnych tą przestrzenią, stąd uznaje się powszechnie ten obszar za region geostrategiczny. Pomijając graczy tradycyjnie zainteresowanych tą przestrzenią, w kontekście budowania czy odbudowywania swoich stref wpływów, daje się również zauważyć rosnące zainteresowanie Europą Środkowo-Wschodnią¹² przez Chiny. Dobre prognozy wzrostu dla państw omawianego regionu oraz spowolnienie gospodarcze w największych krajach Europy Zachodniej powodują, że dotąd słabo zauważalny region staje się dla inwestorów z Państwa Środka atrakcyjnym celem¹³.

Ogólnie należy jednak stwierdzić, że brakuje analiz kompleksowo prezentujących sytuację w poszczególnych państwach tego regionu, stąd pojawiła się potrzeba uzupełnienia tej wiedzy również na gruncie geopolitycznym poprzez przeprowadzenia badań i prezentację wyników, co stara się przedstawić autor w niniejszym artykule.

Rozwój społeczno-ekonomiczny państw Europy Środkowo-Wschodniej

W literaturze ekonomicznej i społecznej oraz w języku potocznym bardzo często operuje się terminem rozwój. Pojęcie rozwoju opiera się na gruncie takich kategorii przedmiotowych, jak zmiana i struktura. Rozwój jest pewnym ciągiem zmian

¹¹ Patrz raport „*Reach the Central and Eastern Europe*”, ConQuest Consulting, s. 7. <http://www.oferta.conquest.pl/reach-the-cee/>

¹² W latach 2004-2010 kapitał inwestycyjny w Europie Środkowo-Wschodniej wzrósł 18 razy i sięgnął ponad 820 mln dolarów. W tym samym czasie wartość światowych inwestycji była zaledwie 7 razy większa.

¹³ Z prośbą, aby Polska odegrała rolę lidera w realizacji programu współpracy zwróciła się delegacja chińska w czasie Europejskiego Kongresu Gospodarczego w Katowicach. *W trakcie spotkania z przedstawicielami przedsiębiorców i chińskich władz zostało skierowane do prezydenta wyraźne oczekiwanie, że to Polska będzie koordynatorem i liderem 12-punktowego planu premiera Wen Jiabao* - informuje Olgierd Dziekoński, sekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta. 12-punktowy program współpracy chińskiej z regionem zakłada m.in. postanowienie o uruchomieniu linii kredytowej o wartości 10 mld zł, częściowo finansowanej przez Chińczyków, na wspieranie innowacyjności i tworzenie nowych technologii. To właśnie tym obszarem miałyby zająć się Polska. Wymiana handlowa między Chinami a państwami regionu rośnie średnio 30 proc. rocznie. W 2010 roku jej wartość przekroczyła 41 mld dolarów. Program współpracy chińsko-środkoeuropejskiej zakłada, że wymiana handlowa w ciągu najbliższych 5 lat ma się podwoić i wzrosnąć do poziomu 100 mld euro.

ukierunkowanych i nieodwracalnych dokonujących się w strukturze obiektów złożonych, tj. systemów. Ciąg zmian składających się na rozwój ma generalnie charakter długotrwały i składa się z faz, stadiów i etapów. Czasokres tych zmian, jak i podział na poszczególne fazy ma charakter zróżnicowany i zależy od rodzajów systemów. Jest on inny w zmianach świata przyrody nieożywionej, ożywionej i społeczeństwa (państwa). Rozwój charakteryzuje się zawsze określonym kierunkiem zmian. Zmiany te dotyczą aspektu ilościowego, a więc wzrostu lub zmniejszania się pewnych cech obiektu, jak też aspektu jakościowego, tj. powstawania nowych własności obiektu.

Rozwój społeczno-gospodarczy (społeczno-ekonomiczny), to proces pozytywnych zmian ilościowo-jakościowych, dzięki którym w sferze wszelkiej działalności gospodarczej, kulturowej i społecznej oraz stosunków społeczno-produkcyjnych i polityczno-ustrojowych zwiększają się i udoskonalają istniejące zjawiska a także powstają i rozwijają się nowe zjawiska. Zmiany te zachodzą w ujęciu czasowym i przestrzennym. Rozwój możemy także rozpatrywać w ujęciu opisowym i wartościującym oraz jakościowym i ilościowym. Jakościowy aspekt rozwoju dotyczy przekształceń struktur społeczno-gospodarczych, w wyniku których nabierają one nowych cech i własności. Natomiast ilościowy aspekt rozwoju obejmuje pojęcie wzrostu gospodarczego, a więc powiększania rozmiarów produkcji dóbr i usług, dochodu narodowego itp.

Badania rozwoju gospodarczego dotyczą ukierunkowanych i nieodwracalnych zmian struktury społeczeństwa i systemów społeczno-gospodarczych. Badania te obejmują ujęcia całościowe (odnoszące się do zmian własności globalnych systemów społecznych) oraz częściowe (dotyczące poszczególnych składników systemu społeczno-gospodarczego).

Mierniki rozwoju gospodarczego określane są najczęściej w następujących kategoriach: społeczne; ekonomiczne; gospodarcze; demograficzne oraz uwzględniające jakość życia. Stąd na przykład sytuację demograficzną i społeczną określają m.in. następujące mierniki: gęstości zaludnienia; odsetek ludności miejskiej i wiejskiej; wskaźniki ruchu naturalnego; wskaźniki migracji; wskaźniki skolaryzacji; ludność według głównych źródeł utrzymania; struktura pracujących; stopa bezrobocia; bezrobotni według płci, wieku, wykształcenia, czasu pozostawania bez pracy; przeciętne dochody ludności; wyposażenie mieszkań w urządzenia wod.-kan. i gaz oraz lekarze i łóżka w szpitalach.

Z kolei rozwój gospodarczy i pozycja danego państwa w gospodarce światowej zależy głównie od: wielkości jego obszaru; jakości środowiska geograficznego i jego zasobów naturalnych; możliwości finansowych i naukowo-technicznych; wykwalifikowanej kadry; organizacji gospodarki. Ponadto wyróżnia się także bardziej dokładne wskaźniki: strukturę zatrudnienia ludności; ilość wyprodukowanej energii na 1 mieszkańca w kWh; udział danego kraju w międzynarodowym handlu; liczba samochodów, telefonów, odbiorników telewizyjnych czy komputerów na 1000 mieszkańców; poziom wykształcenia społeczeństwa (procentowy udział ludności z wykształceniem wyższym i średnim).

W kontekście tych ogólnych wskazówek należało zastanowić się nad doбором wskaźników do przeprowadzenia analizy poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego państw regionu. Ponieważ jak widać ocenie ma podlegać rozwój

społeczny i ekonomiczny, to należało poszukiwać wskaźników w ramach tych dwóch kategorii. Już samo to wskazuje, że powinno się wybrać co najmniej kilka wskaźników, gdyż trudno byłoby dobrać tylko jeden reprezentatywny dla rozwoju społecznego i rozwoju ekonomicznego, gdyż są to dość zróżnicowane kategorie w których badamy rozwój państwa. Kolejną kwestią będzie przyjęcie metody niezbędnej do przeprowadzenia analizy i tu również widać, że będzie to analiza wielozmienna (wieloczynnikowa). Istnieje tu wiele możliwości doboru konkretnej techniki badań ale najkorzystniejsze wydaje się zastosowanie metody rangowo-wagowej, która została tu przyjęta.

Do wykonania analizy autor przyjął następujące wskaźniki oraz wagi dla nich:

1. Liczba łóżek w szpitalach na 1000 mieszkańców (waga 0,05);
2. Wskaźnik rozwoju społecznego HDI (waga 0,15);
3. Produkt krajowy brutto PPP na mieszkańca w \$ (waga 0,25);
4. Śmiertelność niemowląt (liczba zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych) – destymulanta, którą należało przekształcić na stymulantę, (waga 0,05);
5. Zużycie energii elektrycznej na mieszkańca w kWh (waga 0,25);
6. Wartość eksportu na mieszkańca w \$ (waga 0,10);
7. Gęstość sieci dróg utwardzonych w km/100 km² (waga 0,10);
8. Liczba lotnisk, o drodze startowej powyżej 0,9 km na 10 000 km² powierzchni terytorium (waga 0,05).

Na podstawie przyjętej metody rangowo-wagowej obliczona została dla każdego państwa Europy Środkowo-Wschodniej wartość syntetyczna, którą można traktować jako poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego w wymiarze względnym (załącznik 1). Obliczenie wartości przedstawiającej poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego dla każdego państwa wykonano na podstawie wzorów:

$$SE_{j=1}^k = \frac{\sum_{i=1}^{i=n} R_i \times W_i}{\sum_{i=1}^{i=n} W_i} \quad [1]$$

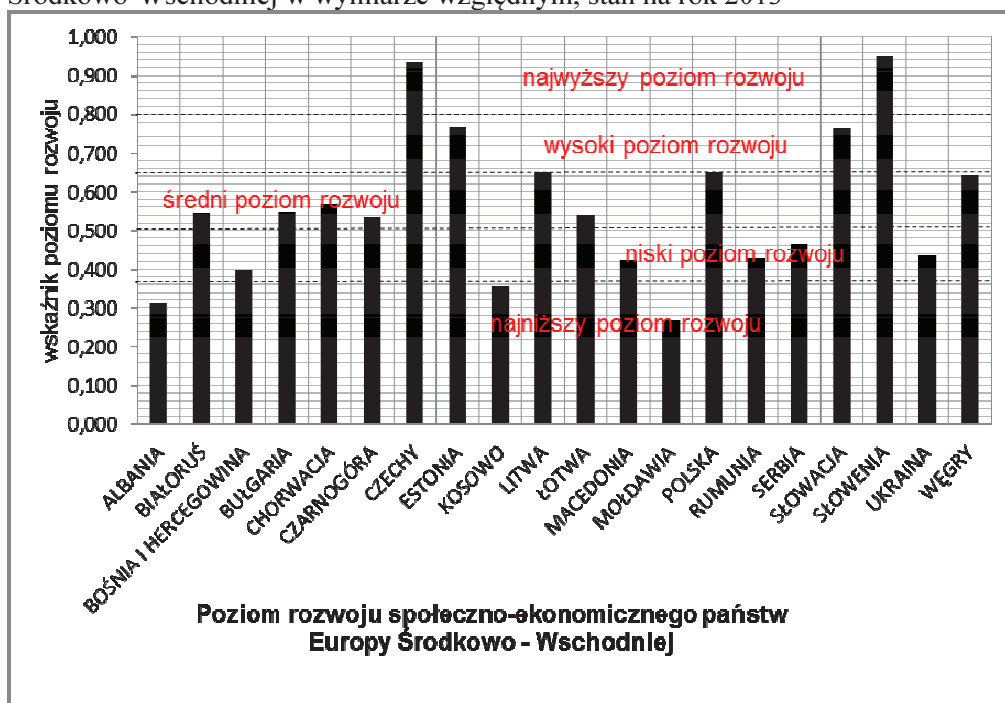
gdzie: R_i - rangi obliczone ze wzoru [2]:

$$R_i = \frac{L_i^k}{L_i^{\max}} \quad [2]$$

w tym: L_i^{\max} - największa wartość „i”-tego wskaźnika ze zbioru wszystkich państw przyjętych do oceny; L_i^k - wartość wskaźnika „i”-tego dla danego państwa. Jak widać ze wzoru [1], zastosowano tu również system wag (W_i), czyli wartości różnicujących wskaźniki, tzw. „ważkość”, przyjęte do oceny poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego. Konieczność zastosowania wag wynika z tego, że praktycznie niemożliwym jest dobranie wskaźników, których istotność (ważkość) byłaby identyczna. Przydział wag dla poszczególnych wskaźników dokonany został przez zastosowanie metody eksperckiej. Obliczenia względnych wartości poziomu

rozwoju społeczno-ekonomicznego metodą rangowo-wagową dla poszczególnych państw Europy Środkowo-Wschodniej przedstawiono w załączniku 1. Wyniki końcowe w formie graficznej przedstawiono natomiast na wykresie 1.

Wykres 1. Wskaźniki poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego państw Europy Środkowo-Wschodniej w wymiarze względnym, stan na rok 2013

Źródło: opracowanie własne

Jak widać z przedstawionego powyżej wykresu na najwyższym poziomie rozwoju społeczno-ekonomicznego są następujące państwa: Słowenia (0,950), Czechy (0,935), natomiast wysoki poziom to: Estonia (0,767), Słowacja (0,765), następnie Litwa (0,652), Polska (0,651) i Węgry (0,642). Najniższy poziom rozwoju jest natomiast w Mołdawii (0,267), Albanii (0,313) i Kosowie (0,357).

Sytuacja w regionie jest natomiast bardzo dynamiczna i z racji tego, że w większości występują tu państwa małe, które z gruntu rzeczy są bardziej podatne na wszelkie zawirowania i destabilizację, szczególnie w wymiarze ekonomicznym, należałoby badania prowadzić w sposób niemal ciągły, aby wiernie odzwierciedlić sytuację społeczno-ekonomiczną. Problemem jest również sytuacja polityczna na Ukrainie¹⁴, gdyż tu waga zdarzeń jest na tyle poważna, że również następuje destabilizacja w sferze społeczno-ekonomicznej i prezentowane wyniki z danymi z

¹⁴ Aneksja Krymu przez Federację Rosyjską, separatyzm we wschodnich i południowych obwodach Ukrainy, brak płynności finansowej państwa i gwałtownie rosnące zadłużenie to okoliczności, które wpływają również na sytuację w wymiarze społeczno-ekonomicznym państwa.

roku 2013, nie przystają do sytuacji bieżącej. Stąd i w tym przypadku nie są to wartości adekwatne do roku 2014.

Warto również zauważyć, że wyższy poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego są w stanie szybciej osiągnąć państwa małe (Słowenia, Estonia), niż państwa średnie takie jak Polska, stąd nasz niższy poziom rozwoju wynikający z odniesienia do znacznie większej liczby ludności i znacznie większego terytorium naszego kraju, w porównaniu z wymienionymi państwami.

Potęga państw Europy Środkowo-Wschodniej

Istotnym, a w paradygmacie realistycznym najistotniejszym, atrybutem znaczenia (pozycji) państwa w środowisku międzynarodowym jest jego **potęga**. Od potęgi państwa zależy wprost jego miejsce w hierarchii aktorów sceny międzynarodowej (G7/8, G20) a dążność do maksymalizacji potęgi traktuje się jako immanentną właściwość jednostek politycznych – państw (ośrodków siły). Stąd zagadnienie potęgi państw, pomiaru potęgi (siły, mocy, potencjału) należy do zagadnień pierwszoplanowych geopolityki i geostrategii. Należy zaznaczyć, że problematyka pomiaru potęgi państwa podejmowana była wielokrotnie przez różne gremia badawcze na całym świecie, skutkiem tego istnieje 28 znaczących modeli teoretycznych służących do pomiaru potęgi.¹⁵ Z uwagi na jednak dość złożoną

¹⁵ Modele te zawierają różnorodne wskaźniki, według których określana jest potęga. Według przeprowadzonej analizy wskaźników zastosowanych we wspomnianych 28 modelach, określona została ich powtarzalność wskazująca na preferencje, którymi kierowali się wszyscy badacze potęgi. Wyniki tej analizy są następujące (w nawiasie podano liczbę modeli w których ujęto dany wskaźnik): 1) ludność (23); 2) kierowanie/przywódstwo (19); 3) zasoby naturalne (17); 4) cechy narodowe (16); 5) położenie geograficzne (16); 6) siła militarna (15); 7) wielkość terytorium państwa (13); 8) nauka i technologia (13); 9) typ państwa (13); 10) integralność narodowa/spójność (12); 11) relacje dyplomatyczne (11); 12) finanse/zasoby (11); 13) produkcja przemysłowa (9); 14) wzrost ekonomiczny (7); 15) ideologia (7); 16) handel międzynarodowy (7); 17) żywność/produkcja (7); 18) pozycja strategiczna/partnerstwo (7); 19) stabilność polityczna (7); 20) granice i sąsiedztwo (6); 21) ukształtowanie/topografia (6); 22) klimat (6); 23) wartość PKB (6); 24) media (5); 25) homogeniczność etniczna (3); 26) transport (3); 27) zdolności (możliwości) strategiczne (3). Jak widać z przytoczonych wyżej informacji dla określenia potęgi wykorzystywane są wskaźniki zarówno wymierne (liczba ludności, wielkość terytorium, produkcja przemysłowa, wartość PKB itd.), jak i trudno mierzalne (kierowanie/przywódstwo, cechy narodowe, pozycja państwa itp.) stąd przy zastosowaniu, szczególnie tych drugich napotyka się na wiele problemów metodologicznych. Patrz M. R. Hafeznia i in., *Presentation a New Model to Measure National Power of the Countries*, Journal of Applied Sciences 8(2) 2008, Asian Network for Scientific Information, s. 230-240, [w:] <http://scialert.net/fulltext/?doi=jas.2008.230.240> . Na podstawie przeprowadzonych badań określanie potęgi państw można potraktować jako sumę wartości czynników (rang) określonych na podstawie wielu wskaźników, stąd $NP = EC + PL + CL + SC + MI + TR + ST + TN + AS$, gdzie: NP – wskaźnik ogólny potęgi; EC – czynnik (ranga) ekonomiczny; PL – czynnik (ranga) polityczny; CL – czynnik kulturowy; SC – czynnik społeczny; MI – czynnik militarny; TR – czynnik terytorialny; ST – czynnik naukowo-technologiczny; TN – czynnik transnarodowy; AS – czynnik astro-kosmiczny. Poszczególne wartości dla każdego czynnika określane są na podstawie wielu wskaźników, od 3 do 12, a ogólna ich liczba wynosi 87. Dla przykładu czynnik naukowo-technologiczny określany jest z 12-tu wskaźników, ekonomiczny z 11-tu wskaźników, kulturowy z 12 - tu wskaźników, a astro-kosmiczny z trzech wskaźników. Na podstawie przyjętej metodologii otrzymano następujące wartości punktów dla państw stanowiących pierwszą dziesiątkę potęg: 1) USA (882 punkty), 2) Chiny (462), 3) Rosja (458), 4) Wielka Brytania (440), 5) Japonia (424), 6) Niemcy (402), 7) Francja (391), 8) Kanada (365), 9) Australia (324) i 10) Hiszpania (319).

metodologię określania potęgi w wielu różnych modelach, autor przyjął własną metodę rangowo-wagową, stosując ją dla przyjętej oceny państw Europy Środkowo-Wschodniej. Do przeprowadzenia oceny potęgi przyjętych zostało osiem wskaźników, które są reprezentatywne dla różnych wymiarów potęgi: przestrzennego, demograficznego, ekonomicznego i militarnego.

Zastosowano następujące wskaźniki do oceny potęgi:

1. Powierzchnia terytorium w tys. km² (waga 0,10);
2. Liczba ludności, według poziomu rozwoju HDI x liczba mieszkańców w mln (waga 0,15);
3. Produkt krajowy brutto ogółem, według siły nabywczej w mln \$ (0,25);
4. Produkcja energii elektrycznej ogółem w mln kWh (waga 0,05);
5. Wartość eksportu ogółem w mln \$ (waga 0,10);
6. Stan osobowy sił zbrojnych w tys. (waga 0,05);
7. Wielkość budżetu obronnego ogółem w mln \$ (waga 0,20);
8. Liczba czołgów MBT (waga 0,10).

Na podstawie przyjętej metody rangowo-wagowej, obliczona została dla każdego państwa Europy Środkowo-Wschodniej wartość syntetyczna potęgi, którą można traktować jako potęgę łączną: przestrzenno-demograficzno-ekonomiczno-militarną, a więc jest to potęga w wymiarze ogólnym (załącznik 2). Obliczenie wartości potęgi dla każdego państwa wykonano na podstawie wzorów:

$$P_{j=1}^k = \frac{\sum_{i=1}^{i=n} R_i \times W_i}{\sum_{i=1}^{i=n} W_i} \quad [3]$$

gdzie: R_i - rangi obliczone ze wzoru [2]:

$$R_i = \frac{L_i^k}{L_i^{\max}} \quad [4]$$

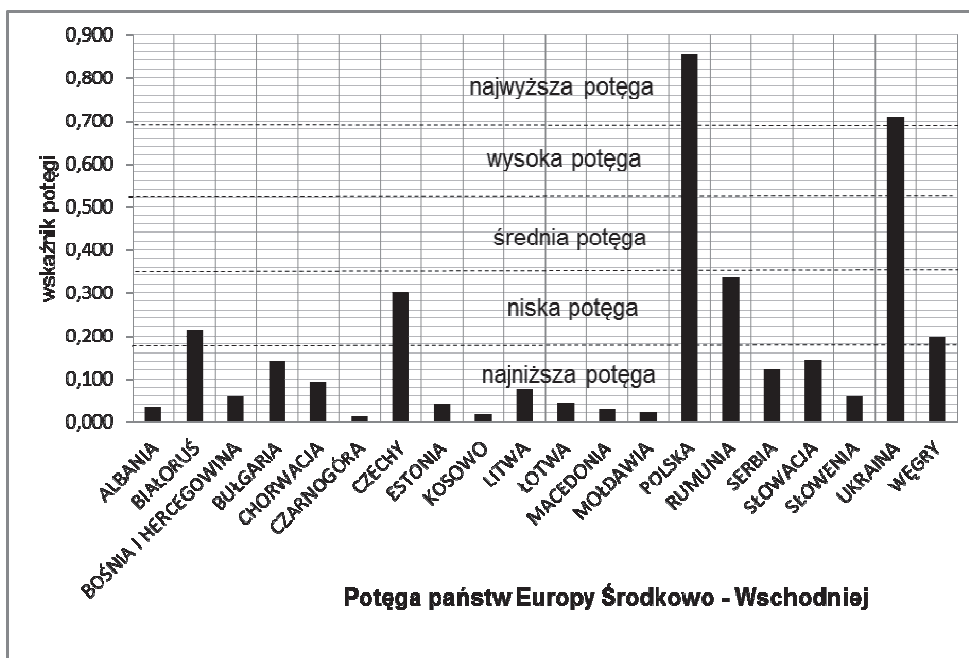
w tym: L_i^{\max} - największa wartość „i”-tego wskaźnika ze zbioru wszystkich państw przyjętych do oceny; L_i^k - wartość wskaźnika „i”-tego dla danego państwa.

Jak widać we wzorze [3] zastosowano tu również system wag (W_i), czyli wartości różnicujących „ważkość” wskaźników przyjętych do oceny potęgi. Konieczność zastosowania wag wynika z tego, że praktycznie niemożliwym jest dobranie wskaźników, których istotność (ważkość) byłaby identyczna. Przydział wag dla poszczególnych wskaźników dokonany został przez zastosowanie metody eksperckiej. Obliczenia względnych wartości potęg metodą rangowo-wagową dla poszczególnych państw Europy Środkowo-Wschodniej przedstawiono w załączniku 2. Natomiast otrzymane wyniki końcowe – potęgi względne w wymiarze ogólnym, prezentowane są w postaci graficznej na wykresie 2.

Na podstawie otrzymanych wyników (wykres 2) widać, że Polska posiada najwyższą wartość potęgi (wśród państw Europy Środkowo-Wschodniej) określonej w wymiarze względnym (tylko spośród grupy państw przyjętej do oceny), osiągając wartość 0,855. Kolejnym państwem w dokonanej hierarchii jest

Ukraina (0,709)¹⁶ oraz Rumunia (0,336) i Czechy 0,300. Największą grupę wśród państw Europy Środkowo-Wschodniej stanowią kraje o najniższej potędze, aż czternaście państw w najniższej klasie, na ogólną liczbę dwudziestu poddanych ocenie. Świadczy to dobitnie, iż państwa Europy Środkowo-Wschodniej to przede wszystkim państwa małe o niskim potencjale ekonomicznym i bardzo niskiej potędze w wymiarze ogólnym. Łącznie jednak wartość potęgi ogólnej wszystkich państw dla całej Europy Środkowo-Wschodniej jest porównywalna z potęgą Niemiec, a nawet z potęgą Federacji Rosyjskiej, co pozwala traktować łącznie ten region jako istotnego gracza na arenie europejskiej.

Wykres 2. Ocena potęgi ogólnej państw Europy Środkowo-Wschodniej w wymiarze względnym

Źródło: opracowanie własne

Znaczenie strategiczne regionu środkowo-wschodnioeuropejskiego wskazuje na jego ważność również w wymiarze globalnym, stąd stanowi ta przestrzeń region geostrategiczny (tu doszło do wybuchu I i II wojny światowej oraz styku między dwoma blokami w okresie „zimnej wojny”, przy czym dla ówczesnego Związku Sowieckiego była to strefa buforowa i obszar potencjalnej konfrontacji z Zachodem). W kontekście pytania: *Czy Polska mogłaby pełnić rolę lidera w regionie środkowo-wschodnioeuropejskim*, odpowiedź może być twierdząca, gdyż świadczą o tym przedstawione atrybuty naszego kraju wyrażone zarówno w

¹⁶ Wartość potęgi odniesiona jest do roku 2013, w stosunku do sytuacji bieżącej wartość ta na pewno uległa zmniejszeniu o szacunkowo przyjmując 1/3, a więc wynosiłaby poniżej 0,5.

wartości potęgi, jak i poziomie rozwoju społeczno-ekonomicznego. Pytanie czy pełni taką rolę nie jest już do końca tak oczywiste i składa się na to znacznie więcej czynników (realizacja polityka zagranicznej, dyplomacja, przyzwolenie głównych graczy globalnych, regionalnych i stosunki z państwami tego regionu oraz ich punkt widzenia itd.). Tu odpowiedź twierdząca dotyczyłaby raczej wymiaru symbolicznego. Należy zauważyć, że w regionalnym wymiarze finansowym państwa tego regionu traktowane są jako pewna odrębna całość, szczególnie jeżeli chodzi o zasadniczy człon tzn. państwa EU 11, natomiast w całości region ma również duże znaczenie w wymiarze globalnym, stąd wszelkie zawirowania dotyczące któregośkolwiek z państw Europy Środkowo-Wschodniej, natychmiast odbijają się na poziomie wyceny akcji, walut i aktywów wszystkich państw z Polską włącznie. Niestety najczęściej nie dostrzega się różnic w polityce monetarnej poszczególnych państw oraz kondycji ich banków (systemów finansowych).

W tym wypadku nie sposób nie dostrzec, że w regionie środkowo-wschodnioeuropejskim Polska powinna być jak najbardziej aktywna w realizowanej polityce międzynarodowej i geoeconomii w kontekście spraw, które są tu rozgrywane również przez innych graczy regionalnych i globalnych. W przeciwnej sytuacji będziemy skazani na pozycję biernego gracza, który jest podatny na ciągle manipulowanie i zbytnio ulega wpływowi niekorzystnego rozwoju sytuacji w bezpośrednim otoczeniu oraz niezdolnego do kreowania swoich poglądów, priorytetów politycznych, interesów w regionie. Oczywiście nie ma to nic wspólnego z byciem mocarstwem¹⁷, gdyż z punktu widzenia geopolityki Polska nie jest mocarstwem ani sektorowym ani regionalnym, ani w ciągu najbliższego okresu nie uzyska tego statusu. Odsyłam tutaj do artykułu dr. Tomasz Klina pt. „Czy Polska może być mocarstwem?”, zamieszczonego w książce pod red. R. Beckera i J. Marszałek-Kawy pt. *Teorie i casusy globalizacji* (Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006).

Zakończenie

Termin Europa Środkowo-Wschodnia w niniejszym artykule dla potrzeb przeprowadzenia badań odnosi się do dwudziestu państw. Z grupy tych państw już 11 należy do Unii Europejskiej, stąd zapewne będzie to kierunek dla pozostałych

¹⁷ **Mocarstwem** jest taki ośrodek siły (upraszczając: państwo lub zgrupowanie państw), które jest zdolne do narzucenia swojej woli politycznej w środowisku międzynarodowym, projekcji siły na zewnątrz oraz zdolne do skutecznego utrzymywania i poszerzania swojej przestrzeni, rozumianej nie tylko w kategoriach terytorialnych. Kluczowym kryterium jest więc kategoria nacisku, możliwości wywarcia skutecznej presji. Poprzez kontrolę przestrzeni rozumiemy nie tylko obszar będący we własnym posiadaniu (w kategoriach formalno-prawnych), ale także rozszerzania swoich wpływów w taki sposób, aby przez to zdobywać kontrolę nad terytorium, niekoniecznie drogą fizycznego podboju. Obecnie bardzo skutecznymi formami poszerzania przestrzeni politycznej jest np. kontrola sieci dystrybucji energii. Bardzo ważne znaczenie ma tzw. miękka siła (dyplomacja, ekspansja kulturalna, technologiczno-naukowa). W teorii stosunków międzynarodowych mamy oczywiście do czynienia z szeregiem typologii mocarstw, gdzie wyróżnia się przede wszystkim takie kategorie jak mocarstwo globalne (uniwersalne), mocarstwa regionalne i tzw. mocarstwa sektorowe, dominujące w jednym, dwóch sektorach, jak np. gospodarka, nauka i technologie (tutaj dobrym przykładem jest Japonia) czy potencjał militarny (np. Izrael).

krajów regionu, chociaż dzisiaj w odniesieniu do tak państwa jak Białoruś wydaje się to dość odległą perspektywą z uwagi na całkowite złączenie polityczne i ekonomiczne z Federacją Rosyjską. Postęp dość nieoczekiwanie w tym względzie nastąpił w odniesieniu do Ukrainy i Mołdawii, z którymi to państwami unia podpisała umowy stowarzyszeniowe, co daje jakieś szanse tym państwom w przyszłości. Podobna sytuacja występuje wśród państw bałkańskich.

W kontekście gospodarczym, pomimo ogólnie dość korzystnej sytuacji w Europie, sytuacja geopolityczna mocno się skomplikowała na Ukrainie w kontaktach z Federacją Rosyjską, jak również Rosji z Unią Europejską i NATO w także z Polską. Tym bardziej w kontekście regionalnym, konieczność zapewnienia państwom i obywatelom stałego bezpieczeństwa ekonomicznego oraz warunków trwałego rozwoju nadal należy do ważnych wyzwań w wielu krajach Europy Środkowo-Wschodniej, w tym również w Polsce. W okresie niedawnego kryzysu zaufanie inwestycyjne Europy Środkowo-Wschodniej niemal że dorównywało Europie Zachodniej. Rating kredytowy dla Polski, Czech, Słowacji i Estonii jest wyższy niż niektórych państw zachodnioeuropejskich, jednak sytuacja taka może się bardzo szybko załamać. Kształt polityki UE jest coraz bardziej zależny od woli najsilniejszych jej członków, utrwała się koncepcja dwóch a nawet trzech prędkości rozwoju unii, zaś głos państw średnich i małych jest w niedostatecznym stopniu brany pod uwagę, stąd warto podkreślić, że wszelkie wzmocnienie tego głosu ma jak najbardziej realne uzasadnienie, stąd wynika dla Polski potencjalna rola koordynująca i integrująca państwa małe i średnie, co zdaje się mieć coraz większe znaczenie dla całego subregionu.

Dotychczasowe wymiary środowiska bezpieczeństwa (globalny, regionalny i krajowy)¹⁸, należałoby uzupełnić o wymiar subregionalny w odniesieniu do Europy Środkowo-Wschodniej, co w naszej sytuacji ma duże znaczenie, gdyż położenie geopolityczne Polski decyduje o konieczności eksponowania również tego wymiaru w realizacji polityki zagranicznej, w tym szczególnie w kontekście szeroko rozumianego bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej.

Uogólniając, można postawić tezę wynikającą z analizy potęgi państw Europy Środkowo-Wschodniej na podstawie której widać wyraźnie, że Polska posiadając najwyższą wartość względną potęgi (spośród państw subregionu), powinna w większym stopniu kreować aktywną politykę na arenie międzynarodowej w odniesieniu do kwestii politycznych, ekonomicznych, społecznych, kulturowych, ekologicznych i bezpieczeństwa militarnego tego subregionu. Polityka zagraniczna naszego państwa powinna być realizowana w odniesieniu do tej przestrzeni znacznie bardziej skutecznie w kontekście realizacji wspólnych celów i interesów państw dla dobra rozwoju i bezpieczeństwa całej Europy Środkowo-Wschodniej, co leży oczywiście i w naszym żywotnym interesie.

¹⁸ Patrz: *Strategiczny Przegląd Bezpieczeństwa Narodowego – główne wnioski i rekomendacje dla Polski*, Wyd. BBN, Warszawa 2012, s. 6.

BIBLIOGRAFIA

1. Bański J., *Polska i Europa Środkowo-Wschodnia w koncepcjach podziału Europy*, IGiPZ PAN, [w:] http://globus.igipz.pan.pl/zpz/banski/PDF/29_Polska_w_Europie.pdf
2. Brzeziński Z., *Wielka szachownica*, Świat Książki, Warszawa 1998.
3. Brzeziński Z., *Wybór. Dominacja czy przywództwo*, SIW Znak, Kraków 2004.
4. Collins J.M., *Military Geography*, National Defense University Press, Washington DC 1998.
5. *Conflict Barometr 2013*, Heidelberg Institute for International Conflict Research, Heidelberg 2014.
6. Dugin A., *Osnovy geopolityki. Geopoliticheskoje buduszczeje Rosii*, Arktogeja, Moskwa 1997.
7. *Europa Środkowa jako obszar interesów regionalnych*, red. J. Przewłocki, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1999.
8. Geografia bezpieczeństwa państw regionu środkowoeuropejskiego, Sztab Generalny WP, Warszawa 2001.
9. Hafeznia M. R. i in., *Presentation a New Model to Measure National Power of the Countries*, Journal of Applied Sciences 8(2) 2008, Asian Network for Scientific Information, <http://scialert.net/fulltext/?doi=jas.2008.230.240>
10. Huntington S.P., *Zderzenie cywilizacji*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa 2000.
11. Kagan R., *Powrót historii i koniec marzeń*, Dom wydawniczy REIS, Poznań 2009.
12. Kondracki J., *Geografia fizyczna Polski*, PWN, Warszawa 1988.
13. Krejčí O., *Geopolitics of the Central European Region. The View from Prague and Bratislava*, VEDA, Bratislava 2005.
14. Lach Z. i inni, *Analiza przestrzeni euroatlantyckiej NATO (ujęcie geograficzne)*, AON, Warszawa 2001.
15. Lach Z. i inni, *Geografia bezpieczeństwa państw regionu środkowoeuropejskiego*, MON-Sztab Gen. WP, Warszawa 2001.
16. Lach Z., Skrzyp J., *Geopolityka i geostrategia*, AON, Warszawa 2007.
17. Lach Z., *Potencjał zagrożeń kryzysowych państw i regionów świata*, AON, Warszawa 2010.
18. Moczulski L., *Geopolityka, potęga w czasie i przestrzeni*, Bellona, Warszawa 1999.
19. Podraza A., *Europa Środkowa jako region historyczny*, Materiały 17 Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich, Kraków 2004, (<http://jazon.hist.uj.edu.pl/zjazd/>)
20. Raport „Reach the Central and Eastern Europe”, ConQuest Consulting, <http://www.oferta.conquest.pl/reach-the-cee/>
21. Redakcja naukowa: Lach Z., Wendt J., *Geopolityka. Elementy teorii, wybrane metody i badania*, Instytut Geopolityki, Częstochowa 2010.
22. Skrzyp J., Lach Z., *Geostrategiczne położenie Polski przed i po transformacji ustrojowej*, AON-WKO, Warszawa 2008.

23. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, oprac. zbior., AON, Warszawa 2009.
24. *Strategiczny Przegląd Bezpieczeństwa Narodowego – główne wnioski i rekomendacje dla Polski*, Wyd. BBN, Warszawa 2012, [w:] www.bbn.gov.pl/download.php?s=1&id=12590
25. Sułek M., *Podstawy potęgonomii i potęgometrii*, Wyższa Szkoła Ekonomii i Administracji, Kielce 2001.
26. Sułek M., *Potęga państw – modele i zastosowania*, wyd. Rambler, Warszawa 2013.
27. Sykulski L., *Geopolityka – słownik terminologiczny*, PWN, Warszawa 2009.
28. Wojtaszczyk K. A., Jakubowski W., *Spoleczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*, wyd. Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2003
29. Zięba R., Zajac J., *Budowa zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego Polski – ekspertyza*, MRR, Warszawa 2010.

SUMMARY

Analyses of the Level of Social-Economic Development and Power of the Central-Eastern Europe's States

The article underlines importance of analyzing of the situation in all the countries of Central and Eastern Europe. The author assessed the relative level of socio-economic development and the evaluation of the level of power of the twenty countries in the region. In terms of socio-economic highest level of development received Slovenia, the Czech Republic, Estonia and Slovakia. In contrast, the highest powers in Central and Eastern Europe are Poland and Ukraine (although recent events, this level was significantly lowered) and at a much lower level of Romania and the Czech Republic.

Key words: security, power, geopolitics, Central-Eastern Europe.

Załącznik 1. (oprac. własne)

MATRYCA OCENY ROZWOJU SPOŁECZNO-EKONOMICZNEGO PAŃSTW EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ										
Lp.	Państwo	Liczba łóżek w szpitalach na 1000 mieszkańców	Wskaźnik rozwoju społecznego HDI	Produkt krajowy brutto PPP na mieszkańca w \$	Śmiertelność niemowląt (liczba zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych)	Zużycie energii elektrycznej na mieszkańca w kWh	Wartość eksportu na mieszkańca w \$	Gęstość sieci dróg utwardzonych w km/100 km ²	Liczba lotnisk powyżej 0,9 km na 10 000 km ²	Wskaźnik potęgi państwa
		ranga	ranga	ranga	ranga/stymulanty	ranga	ranga	ranga	ranga	klasa
		waga	waga	waga	waga	waga	waga	waga	waga	
		wartość	wartość	wartość	wartość	wartość	wartość	wartość	wartość	
1	ALBANIA	2,40	0,749	8 200	14,40	1 546	406	24,4	1,4	0,313
		0,216	0,840	0,299	0,111	0,233	0,027	0,127	0,438	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	V
		0,011	0,126	0,075	0,006	0,058	0,003	0,013	0,022	
2	BIAŁORUŚ	11,10	0,793	16 100	3,40	3 303	4 378	36,0	1,3	0,546
		1,000	0,889	0,588	0,471	0,498	0,288	0,187	0,406	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	III
		0,050	0,133	0,147	0,024	0,125	0,029	0,019	0,020	
3	BOŚNIA I HERCEGOW.	3,50	0,735	8 300	5,00	3 260	1 469	37,9	1,0	0,399
		0,315	0,824	0,303	0,320	0,492	0,097	0,197	0,313	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	V
		0,016	0,124	0,076	0,016	0,123	0,010	0,020	0,016	
4	BUŁGARIA	6,50	0,782	14 400	7,80	4 399	4 029	17,4	2,8	0,548
		0,586	0,877	0,526	0,205	0,664	0,265	0,090	0,875	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	III
		0,029	0,132	0,131	0,010	0,166	0,027	0,009	0,044	
5	CHORWACJA	6,00	0,805	17 800	4,70	3 736	2 765	52,0	2,5	0,567
		0,541	0,902	0,650	0,340	0,564	0,182	0,270	0,781	

		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	III
		0,027	0,135	0,162	0,017	0,141	0,018	0,027	0,039	
6	CZARNOGÓRA	4,00	0,791	11 900	5,60	5 044	753	38,8	2,9	0,535
		0,360	0,887	0,434	0,286	0,761	0,050	0,202	0,906	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	IV
		0,018	0,133	0,109	0,014	0,190	0,005	0,020	0,045	
7	CZECHY	7,00	0,873	26 300	2,60	6 629	15 187	165,7	3,2	0,935
		0,631	0,979	0,960	0,615	1,000	1,000	0,862	1,000	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	I
		0,032	0,147	0,240	0,031	0,250	0,100	0,086	0,050	
8	ESTONIA	5,30	0,846	22 400	3,60	6 318	12 012	23,1	2,9	0,767
		0,477	0,948	0,818	0,444	0,953	0,791	0,120	0,906	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	II
		0,024	0,142	0,204	0,022	0,238	0,079	0,012	0,045	
9	KOSOWO	2,40	0,713	7 600	10,00	2 941	219	16,9	1,8	0,357
		0,216	0,799	0,277	0,160	0,444	0,014	0,088	0,563	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	V
		0,011	0,120	0,069	0,008	0,111	0,001	0,009	0,028	
10	LITWA	6,80	0,818	22 600	3,90	2 938	8 671	110,7	2,0	0,652
		0,613	0,917	0,825	0,410	0,443	0,571	0,576	0,625	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	III
		0,031	0,138	0,206	0,021	0,111	0,057	0,058	0,031	
11	ŁOTWA	5,30	0,814	19 100	6,30	3 030	5 852	22,8	1,7	0,539
		0,477	0,913	0,697	0,254	0,457	0,385	0,119	0,531	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	IV
		0,024	0,137	0,174	0,013	0,114	0,039	0,012	0,027	
12	MACEDONIA	4,60	0,740	10 800	10,00	3 341	2 040	36,9	0,8	0,423
		0,414	0,830	0,394	0,160	0,504	0,134	0,192	0,250	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	IV
		0,021	0,124	0,099	0,008	0,126	0,013	0,019	0,013	
13	MOŁDAWIA	6,20	0,660	3 800	10,00	1 175	669	26,1	1,5	0,267

		0,559	0,740	0,139	0,160	0,177	0,044	0,136	0,469	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	V
		0,028	0,111	0,035	0,008	0,044	0,004	0,014	0,023	
14	POLSKA	6,60	0,821	21 100	4,70	4 042	5 276	88,6	2,6	0,651
		0,595	0,920	0,770	0,340	0,610	0,347	0,461	0,813	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	III
		0,030	0,138	0,193	0,017	0,152	0,035	0,046	0,041	
15	RUMUNIA	6,30	0,786	13 200	9,40	2 473	2 818	20,9	1,1	0,429
		0,568	0,881	0,482	0,170	0,373	0,185	0,109	0,344	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	IV
		0,028	0,132	0,120	0,009	0,093	0,019	0,011	0,017	
16	SERBIA	5,40	0,769	11 100	5,40	3 889	2 026	36,1	1,0	0,464
		0,486	0,862	0,405	0,296	0,587	0,133	0,188	0,313	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	IV
		0,024	0,129	0,101	0,015	0,147	0,013	0,019	0,016	
17	SŁOWACJA	6,40	0,840	24 700	5,80	4 826	15 192	78,0	2,1	0,765
		0,577	0,942	0,901	0,276	0,728	1,000	0,406	0,656	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	II
		0,029	0,141	0,225	0,014	0,182	0,100	0,041	0,033	
18	SŁOWENIA	4,60	0,892	27 400	1,60	6 337	14 228	192,3	3,0	0,950
		0,414	1,000	1,000	1,000	0,956	0,937	1,000	0,938	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	I
		0,021	0,150	0,250	0,050	0,239	0,094	0,100	0,047	
19	UKRAINA	8,70	0,740	7 400	8,50	3 958	1 606	27,5	1,3	0,435
		0,784	0,830	0,270	0,188	0,597	0,106	0,143	0,406	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	IV
		0,039	0,124	0,068	0,009	0,149	0,011	0,014	0,020	
20	WĘGRY	7,20	0,831	19 800	4,90	3 642	9 374	81,8	2,0	0,642
		0,649	0,932	0,723	0,327	0,549	0,617	0,425	0,625	
		0,05	0,15	0,25	0,05	0,25	0,10	0,10	0,05	III
		0,032	0,140	0,181	0,016	0,137	0,062	0,043	0,031	

Załącznik 2. (oprac. własne)

MATRYCA OCENY POTĘGI PAŃSTW EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ										
Lp.	Państwo	Powierzchnia terytorium w tys. km ²	Liczba ludności według poziomu rozwoju HDIliczba mieszk. w mln	Produkt krajowy brutto ogółem GDP w mln \$	Produkcja energii elektrycznej ogółem w mln kWh	Wartość eksportu ogółem w mln \$	Stan osobowy sił zbrojnych w tys.	Wielkość budżetu obronnego ogółem w mln \$	Liczba czołgów MBT	Wskaźnik potęgi państwa
		ranga	ranga	ranga	ranga	ranga	ranga	ranga	ranga	
		waga	waga	waga	waga	waga	waga	waga	waga	
		wartość	wartość	wartość	wartość	wartość	wartość	wartość	wartość	klasa
1	ALBANIA	28,75	2,262	26 730	7 481	1 226	14,24	393	3	0,036
		0,048	0,069	0,033	0,038	0,006	0,110	0,025	0,001	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,005	0,010	0,008	0,002	0,001	0,005	0,005	0,000	
2	BIAŁORUŚ	207,60	7,619	150 400	32 820	45 170	72,94	1 805	515	0,215
		0,344	0,232	0,185	0,166	0,223	0,561	0,116	0,172	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	IV
		0,034	0,035	0,046	0,008	0,022	0,028	0,023	0,017	
3	BOŚNIA I HERCEGOW.	51,20	2,846	32 160	12 930	5 687	10,58	434	334	0,058
		0,085	0,087	0,040	0,065	0,028	0,081	0,028	0,112	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,008	0,013	0,010	0,003	0,003	0,004	0,006	0,011	
4	BUŁGARIA	110,88	5,415	104 600	43 390	27 900	31,32	1 527	301	0,142
		0,184	0,165	0,129	0,219	0,138	0,241	0,098	0,101	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,018	0,025	0,032	0,011	0,014	0,012	0,020	0,010	
5	CHORWACJA	56,59	3,599	78 900	14 240	12 360	18,60	1 341	261	0,093
		0,094	0,110	0,097	0,072	0,061	0,143	0,086	0,087	

		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,009	0,016	0,024	0,004	0,006	0,007	0,017	0,009	
6	CZARNOGÓRA	13,81	0,514	7 429	3 945	489	2,98	139	0	0,011
		0,023	0,016	0,009	0,020	0,002	0,023	0,009	0,000	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,002	0,002	0,002	0,001	0,000	0,001	0,002	0,000	
7	CZECHY	78,87	9,278	285 600	87 570	161 400	25,42	3 084	154	0,300
		0,131	0,283	0,351	0,442	0,798	0,196	0,198	0,052	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	IV
		0,013	0,042	0,088	0,022	0,080	0,010	0,040	0,005	
8	ESTONIA	45,23	1,064	29 940	12 190	15 110	5,75	599	0	0,042
		0,075	0,032	0,037	0,062	0,075	0,044	0,039	0,000	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,007	0,005	0,009	0,003	0,007	0,002	0,008	0,000	
9	KOSOWO	10,89	1,365	14 110	5 847	408	2,50	127	0	0,017
		0,018	0,042	0,017	0,030	0,002	0,019	0,008	0,000	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,002	0,006	0,004	0,001	0,000	0,001	0,002	0,000	
10	LITWA	65,30	2,868	67 430	12 290	30 400	10,64	654	0	0,075
		0,108	0,088	0,083	0,062	0,150	0,082	0,042	0,000	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,011	0,013	0,021	0,003	0,015	0,004	0,008	0,000	
11	LOTWA	64,59	1,762	38 870	6 412	12 670	4,60	358	3	0,045
		0,107	0,054	0,048	0,032	0,063	0,035	0,023	0,001	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,011	0,008	0,012	0,002	0,006	0,002	0,005	0,000	
12	MACEDONIA	25,71	1,548	22 570	5 676	4 267	8,00	311	31	0,030
		0,043	0,047	0,028	0,029	0,021	0,062	0,020	0,010	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,004	0,007	0,007	0,001	0,002	0,003	0,004	0,001	
13	MOŁDAWIA	33,85	2,365	13 250	932	2 399	5,35	40	0	0,024

		0,056	0,072	0,016	0,005	0,012	0,041	0,003	0,000	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,006	0,011	0,004	0,000	0,001	0,002	0,001	0,000	
14	POLSKA	312,68	31,482	814 000	153 400	202 300	100,00	15 547	944	0,855
		0,518	0,961	1,000	0,774	1,000	0,770	1,000	0,316	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	I
		0,052	0,144	0,250	0,039	0,100	0,038	0,200	0,032	
15	RUMUNIA	238,39	17,080	280 700	60 390	61 240	73,90	3 621	345	0,336
		0,395	0,521	0,345	0,305	0,303	0,569	0,233	0,115	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	IV
		0,039	0,078	0,086	0,015	0,030	0,028	0,047	0,012	
16	SERBIA	77,47	5,544	80 470	37 650	14 610	28,18	1 778	212	0,120
		0,128	0,169	0,099	0,190	0,072	0,217	0,114	0,071	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,013	0,025	0,025	0,010	0,007	0,011	0,023	0,007	
17	SŁOWACJA	49,04	4,573	133 400	24 390	82 700	15,80	1 494	69	0,145
		0,081	0,140	0,164	0,123	0,409	0,122	0,096	0,023	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,008	0,021	0,041	0,006	0,041	0,006	0,019	0,002	
18	SŁOWENIA	20,27	1,774	56 500	15 170	28 290	7,60	667	45	0,060
		0,034	0,054	0,069	0,077	0,140	0,058	0,043	0,015	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	V
		0,003	0,008	0,017	0,004	0,014	0,003	0,009	0,002	
19	UKRAINA	603,55	32,776	337 400	198 100	71 140	129,92	9 346	2988	0,709
		1,000	1,000	0,414	1,000	0,352	1,000	0,601	1,000	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	I
		0,100	0,150	0,104	0,050	0,035	0,050	0,120	0,100	
20	WĘGRY	93,03	8,243	196 600	34 280	92 980	22,59	1 632	30	0,199
		0,154	0,251	0,242	0,173	0,460	0,174	0,105	0,010	
		0,10	0,15	0,25	0,05	0,10	0,05	0,20	0,10	IV
		0,015	0,038	0,060	0,009	0,046	0,009	0,021	0,001	